

1 Maji në epokën e AI: Përparimi duhet të jetë i përqendruar te njerëzit

*Op-ed me rastin e 1 Majit, Ditës së Punës, nga **Ratka Babić**, Udhëheqëse e Ekipit të [ESAP](#): Platforma për Punësim dhe Çështje Sociale 3, projekt i përbashkët i Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal ([RCC](#)) dhe Organizatës Ndërkombëtare të Punës (ILO), i financuar nga Bashkimi Evropian (BE), i zbatuar në Ballkanin Perëndimor.*

Më shumë se një shekull më parë, punëtorët luftuan për tetë orë punë, tetë orë pushim dhe tetë orë jetë. Sot kemi inteligjencë artificiale, komunikim të menjëhershëm, platforma digjitale dhe mjete produktiviteti që për ta do të dukeshin si fantashkencë. Megjithatë, shumica e njerëzve ende punojnë sikur gjithë ky përparim nuk u ka dhënë më shumë kohë për të jetuar jetën e tyre.

Bota ka ndryshuar përtej njohjes dhe pyetja qendrore është: A e bën përparimi jetën më të mirë për njerëzit, apo vetëm e bën punën më efikase?

Sot, një detyrë që dikur merrte ditë mund të kryhet brenda orësh. Një proces që dikur kërkonte departamente të tëra tani mund të mbështetet nga softueri. Inteligjenca artificiale po hyn në zyra, fabrika, shkolla, shërbime publike dhe industri kreative.

Megjithatë, dita e punës nuk është bërë realisht më e shkurtër, por vetëm më elastike. Puna na ndjek përmes laptopëve, telefonave, email-eve dhe mesazheve. Kufiri midis kohës së punës dhe kohës private po bëhet gjithnjë e më i hollë. Për shumë punëtorë, dita nuk përfundon kur largohen nga zyra.

Kjo është arsyeja pse 1 Maji ende ka rëndësi.

Ai nuk është vetëm një kujtesë e përpjekjeve të së kaluarës. Është një kujtesë se çdo transformim i madh ekonomik sjell të njëjtin test themelor: kush përfiton nga përparimi?

Bota e punës po ndryshon, por njeriu duhet të mbetet në qendër.

Në të gjithë Evropën dhe Ballkanin Perëndimor (WB6), tregjet e punës janë nën presion nga disa drejtime njëkohësisht. Punëdhënësit kërkojnë aftësi që nuk i gjejnë gjithmonë. Shumë punëtorë kërkojnë punë të qëndrueshme dhe dinjitoze që nuk i arrijnë gjithmonë. Të rinjtë shpesh përballen me zgjedhjen e vështirë mes pritjes për një mundësi në vendin e tyre ose kërkimit të saj diku tjetër. Puna informale vazhdon të lërë shumë njerëz pa mbrojtje të plotë.

Në të njëjtën kohë, tranzicionet e gjelbra dhe digjitale po ndryshojnë llojin e punës që ekonomitë kanë nevojë. Po krijohen vende të reja pune ndërsa shumë të tjera po ndryshojnë ose madje zhduken. Shërbimet publike të punësimit, sistemet arsimore dhe ofruesit e trajnimeve pritet të reagojnë më shpejt se kurrë më parë.

Në WB6, kjo është veçanërisht e dukshme. Pavarësisht përmirësimeve në trendet e punësimit, sfidat strukturore mbeten. Mospërputhjet e aftësive, informaliteti, pasiviteti i të rinjve dhe migrimi vazhdojnë të

formësojnë tregjet e punës në rajon. Punëdhënësit kanë nevojë për njerëz. Njerëzit kanë nevojë për mundësi. Institucionet kanë nevojë për mjete për t'i lidhur këto më në mënyrë efektive.

Këtu bëhet thelbësore puna e politikave të punësimit dhe çështjeve sociale: jo si një ushtrim teknik, por si një çështje e stabilitetit social, qëndrueshmërisë ekonomike dhe dinjitetit njerëzor.

Kostoja e vërtetë e AI

Inteligjenca artificiale shpesh paraqitet si një rrugë e shkurtër drejt produktivitetit. Ajo do të na ndihmojë të punojmë më shpejt, të heqim detyrat e përsëritura dhe të krijojmë mundësi të reja. Disa nga këto janë të vërteta. Por kjo nuk është e gjithë historia.

Sepse nëse AI zëvendëson disa vende pune, çfarë ndodh me njerëzit që vareshin prej tyre? Nëse kompanitë ulin kostot e punës, çfarë ndodh me të ardhurat e familjeve? Nëse pjesë të mëdha të shtresës së mesme bëhen ekonomikisht të pasigurta, çfarë ndodh me fuqinë blerëse? Kjo nuk është një pyetje filozofike. Është një pyetje ekonomike.

Njerëzit nuk punojnë vetëm. Ata gjithashtu blejnë mallra, paguajnë qira, marrin kredi, mbështesin familjet, përdorin shërbime, udhëtojnë, studiojnë dhe marrin pjesë në shoqëri. Nëse teknologjia ul nevojën për punë njerëzore pa krijuar mundësi të reja të drejta, atëherë pasojat nuk do të ndalen në vendin e punës. Ato do të ndikojnë kërkesën, konsumin, të ardhurat publike dhe kohezionin social.

Ekziston edhe një pyetje tjetër e pakëndshme: sa e lirë apo e shtrenjtë do të jetë realisht AI?

Sot, shumë mjete të AI duken të përballueshme sepse kostot reale nuk janë gjithmonë të dukshme për përdoruesin mesatar. AI nuk bën asgjë nga këto. Nuk ka nevojë për rrogë, një shtëpi, pushim dreke, shkollë për fëmijët apo një sistem pensioni. Megjithatë, ai varet shumë nga një infrastrukturë e madhe: qendra të të dhënave, çipa elektronike, energji elektrike, sisteme ftohjeje, ujë, rrjete, mirëmbajtje dhe punë njerëzore shumë të kualifikuara. Me zgjerimin e AI, këto kosto mund të bëhen shumë më të dukshme.

Për më tepër, AI nuk është pa peshë: ai ka një gjurmë fizike; konsumon energji; kërkon ftohje; përdor ujë; krijon presion mbi sistemet energjetike dhe objektivat klimatike. Pra, kur flasim për të ardhmen e punës, duhet të flasim edhe për koston e ardhshme të punës, atë ekonomike, sociale dhe mjedisore.

Premtimi i teknologjisë nuk duhet të jetë një jetë punë më e gjatë

Kërkesa origjinale 8-8-8 ishte radikale sepse thoshte se një punëtor është më shumë se punë. Një person ka nevojë për pushim, familje, komunitet, mësim, kulturë dhe jetë përtej punës. Kjo ide është ende e vlefshme, ndoshta më shumë se kurrë.

Nëse teknologjia na bën më produktivë, atëherë shoqëritë duhet të diskutojnë jo vetëm se si të prodhojnë më shumë, por edhe se si të jetojnë më mirë. Në disa vende evropiane, tashmë po zhvillohen diskutime dhe projekte pilote për kohë më të shkurtër pune dhe modele më fleksibël pune. Thelbi nuk është që një model i vetëm i përshtatet të gjithëve. Thelbi është që koha e punës po bëhet përsëri një çështje serioze politike.

Për WB6, ky debat nuk duhet parë si luks. Ai lidhet drejtpërdrejt me mbajtjen e njerëzve, përmirësimin e cilësisë së punës, mbështetjen e familjeve duke mundësuar kohë për përkujdesje dhe bërjen e tregjeve të punës më tërheqëse. Një rajon që dëshiron të mbajë talentin duhet të kujdeset edhe për cilësinë e jetës në punë.

Aftësitë janë mbrojtja e re sociale

Në këtë botë të re të punës, arsimi nuk mund të përfundojë me shkollën, universitetin apo punësimin e parë. Të mësuarit gjatë gjithë jetës duhet të bëhet pjesë normale e jetës së punës, jo një slogan në strategji.

Njerëzit do të kenë nevojë për mundësi për rikualifikim dhe përmirësim të aftësive gjatë gjithë karrierës. Punëtorët në sektorë të cenusur do të kenë nevojë për mbështetje përpara se ndryshimet t'i lënë pas. Të rinjtë do të kenë nevojë për arsim që i përgatit për nevojat reale të tregut të punës. Punëdhënësit do të duhet të investojnë në njerëz, jo vetëm në teknologji. Shërbimet publike të punësimit do të kenë nevojë për mjete më të forta, të dhëna më të mira dhe bashkëpunim më të ngushtë me arsimin dhe biznesin.

Këtu ka rëndësi edhe bashkëpunimi rajonal. Asnjë ekonomi në WB6 nuk mund t'i menaxhojë këto tranzicione e vetme. Tregjet e punës janë të ndërlidhura dhe lëvizja e lirë e punëtorëve është e domosdoshme. Sfidat e aftësive janë të ngjashme. Modelet e migrimit janë të përbashkëta. Tranzicionet e gjelbra dhe digjitale janë po aq rajonale, sa edhe lokale.

Përmes bashkëpunimit, rajoni mund të shkëmbejë zgjidhje, të përmirësojë politikën dhe të ndërtojë tregje pune më gjithëpërfshirëse, më të qëndrueshme dhe më të përgatitura për të ardhmen.

Përparimi duhet të ketë një qëllim njerëzor

Teknologjia është këtu për të qëndruar. Ne tashmë e kemi pranuar atë. Ajo që ka rëndësi tani është se si të sigurojmë që ajo t'u shërbejë njerëzve, dhe jo që njerëzit t'i shërbejnë teknologjisë. 1 Maji na kujton se të drejtat e punëtorëve nuk janë dhënë kurrë si dhuratë. Ato janë fituar sepse shoqëritë përfundimisht e kuptuan se përparimi ekonomik pa dinjitet njerëzor nuk është i qëndrueshëm.

Ky mësim ende vlen.

E ardhmja e punës do të jetë digjitale, më e gjelbër dhe më e automatizuar. Por ajo duhet të jetë edhe e drejtë. Duhet të mbrojmë njerëzit, të shpërblejmë të mësuarit, të vlerësojmë kujdesin, të mbështesim punë dinjitoze dhe të krijojmë hapësirë për jetë përtej punës.

Sepse qëllimi i përparimit nuk është t'i bëjë njerëzit të padukshëm.

Qëllimi i përparimit është t'i bëjë jetët më të mira dhe më të lehta. Askush tjetër nuk mund ta përshtasë atë të ardhme sipas nevojave të WB6 përveç nesh vetë.